

FTAMP 18.41.91

М.С.МЕДЕУБЕК

Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық коесерватория (Қазақстан, Алматы),
mms_turan0186@mail.ru; <https://doi.org/10.51889/2020-2.2077-6861.34>

ӨЗБЕК ҚОБЫЗЫ ЖӘНЕ ОҒАН АРНАЛҒАН КҮЙЛЕР

Аңдатпа

Мақала өзбек хылқаның екі қыл ішекті, ысқышты қобыз аспабына арналған. Аталған аспап жайында біраз деректер мен оған арналған күйлер біршама ғалымдардың еңбектерінде жазылған. Бірақ осы уақытқа дейін өзбек қобызы және күйлері жайында арнайы ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілмеген.

Зерттеуде өзбек қобызы мен оған арналған күйлердің өзіндік ерекшеліктерін анықтау мақсаты қойылып, салыстырмалы-типологиялық, салыстырмалы-тарихи, жүйелі-этнофониялық (И.Мациевский) әдістер қолданылды.

Мақалада тұңғыш рет, өзбек қобызының эргологиялық ерекшеліктерімен қатар, бұрын-соңды белгісіз болып келген өзбек халқының қобызында орындалған күйлер жайында сөз қозғалады. Біз өзбек қобызында орындалған Қорқыттың «Ботир күй» атты күйі мен «Най чалыш» күйлеріне назарымызды аударамыз. Өзіміздің кәсіби-орындаушылық мүмкіндіктерімізді қолдана отырып, аталған күйлердің кейбір орындаушылық ерекшеліктерін айқындаймыз.

Бұл жұмыс өзбек қобызының Орталық Азия жерін мекендейтін түркі халықтарының музыка мәдениетіндегі орнын айқындайтын алғашқыларының бірі болмақ. Сонымен қатар біз зерттеуде жазылған ой-тұжырымдарды нақты деуден аулақпыз және жұмыс тереңірек зерттеуді қажет етеді.

Түйін сөздер: қобыз; өзбек кобузы; Қорқыт; Батыр күй; Най чалыш.

Кіріспе. Мақала өзбек халқының кобуз аспабына, оның эргологиялық ерекшеліктеріне және сол аспапта тартылған күйлерге арналған.

Осы уақытқа дейін өзбек халқының қобызы арнайы зерттеу нысаны ретінде алынбаған және аталған аспапқа арналған күйлер белгісіз болып келген. Зерттеуде өзбек қобызында тартылған «Ботир күй» және «Най чалыш» күйлері жайында айтылып, аталған күйлердің негізінде өзбек қобызында орындаушылықтың кейбір ерекшеліктері айқындалады.

Мақаланы жазуда салыстырмалы-типологиялық, салыстырмалы-тарихи, жүйелі-этнофониялық (И.Мациевский) әдістер қолданылды. Сондай-ақ зерттеу барысында аталған қобызда орындаушылық-техникалық ерекшеліктерді айқындауда өзіміздің кәсіби біліміміз бен орындаушылық мүмкіндіктерімізге сүйенеміз.

Жұмыста әртүрлі материалдар пайдаланылды. Өзбек қобызын зерттеуде А.Вамбери, А.Эйхгорн, В.Беляев,

Н.Миронов, Ф.Кароматов, Т.Вызго, Л.Костенко, Р.Абдуллаев, Т.М.Джани-заде, А.Лутфуллаевтардың еңбектері қолданылды. Сонымен қатар мақалада әртүрлі фото-суреттер мен күйлердің ноталық жазбалары қолданылды. Біз суреттегі кобуз бөлшектерін анығырақ көрсету мақсатында суретші Абзал Сейдінге салдырттық (3-сурет).

Негізгі бөлім. Өзбек қобызы құрылымы жағынан қазақ, қырғыз (қыяқ), қарақалпақ қобыздарымен бірдей. Қазіргі таңда бұл аспап қолданыстан шығып кеткен және бұл жөнінде ақпарат өте аз.

Ортағасырлық ғалымдардың еңбектері арқылы аспаптың қолданысы, қызметі жайында біраз мағлұматтар жеткен. Бабырдың «Мемуарларында» 15 ғ. Самарқандта өмір сүрген атақты кобызшы жайында жазылады [1] Философия ғылымдарының докторы, тарихшы Иса Джаббаров өзінің «Древний Хорезм» атты еңбегінде XIVғ. екінші жартысы, XVғ. бірінші жартысында өмір сүрген Хайдар Хорезмидің еңбектеріндегі «ятоган», «кабус» аспаптарының атауларын келтіреді [14].

А.Вамбери «Путешествие по Средней Азии» атты кітабында дутар мен кобуз аспаптарында орындаушылар бүкіл Түркістан өлкесінде үлкен аттаққа ие болғандығын айтады [3]. Зайнаддин Махмуд Васифидің «Мемуарларында» уд, най, гиджак, танбур, канун, кобуз аспаптарында орындау шеберлігіне ие болған және соның арқасында мәжілістердің құрметті қатысушылары болғандығы айтылады [8, Б.25]. Сондай ақ, Түркістан аймағын зерттеген В.Массальский: «дутар мен кобуз аспаптарын кез-келген үйден кездестіруге болады...» – деп жазады [8, Б.30]. А.Н.Самойловичтің коллекциясында 1908 жылы алынған кобуз аспабы бар. Бұл аспап Хивалық сарай өнерпазының аспабы болған делінеді. Сонымен қатар, Л.Ф.Костенко «Путешествие в Бухару русской мисси в 1871 году» атты еңбегінде XIX ғ. 70 жылдары әмірдің Бұқараға келген орыс миссиясына жағу үшін жіберген жеті адамнан құралған өнерпаздармен бірге дутар, танбур, гиджак, най, кошнай, дойра және кобыз аспаптары келгендігі туралы айтылады. А.Ф. Костенко кобыз аспабын екі қыл ішекті, виолончелге ұқсас аспап деп сипаттайды [5]. Қобыз аспабының ансамбль құрамында қолданылғанын ең алғаш Фитраттың «Узбекская классическая музыка и ее история» атты еңбегінен көруге болады. Сонымен қатар А.Эйхгорн Өзбекстанның аймақтарында сақталған кобызшылар мен кобыз аспабы туралы ақпарат беріп, бірнеше кобыздардың суреттерін көрсеткен [11]. Н.Миронов «Музыка Узбеков» атты еңбегінде Самарқанд облысы, Булунгур ауданы, Урайым ауылының тұрғыны Дустьяр-бахши Худояров өзінің ұстазы Суяр-бахшы сияқты кобыздың сүйемелімен дастандарды жырлаған, сондай-ақ оның репертуарында таза аспаптық шығармалардың болғандығын жазады.

Өзбек кобызы тұт ағашынан жасалады. Ішектері аттың қылынан тағылады. Н.Миронов «Корпус и шейка сделаны из тутового дерева» деп аспапты кіге бөліп сипаттап жазады (Соған қарағанда аспаптың мойны алынып салынбалы болып келеді). Шанағына түйенің терісі тағылады. Тиегі

де тұт ағашынан жасалған [9]. Аспап кварта және квинта бұрауларына келтірілген. В.Беляев кобыздың бір жарым октавалық диапазонын көрсетеді [2].

Т.Вызго кобыз аспабының ансамбль құрамында пайдаланылғандығын айтады [4]. Ғалым Ф.Кароматов кобыздың пішіні ожау тәріздес, аттың қылынан екі ішек тағылып, *камоншамен* (ысқыш) ысып тартылады дейді [7]. Сонымен қатар ол кобуз аспабының Самарқанд, Бұқара және т.б. қалалардың даланың кәсіби өнерпаздарының (народно-профессиональ-ными) сүйікті аспабы болғандығын жазады. Ол әншілерінің өз әндерін сүйемелдеу үшін ысқышты аспаптарды қолданбағандығын, кобызда философиялық терең ойлы, мұңды шығармалар тартылғандығын жазады. Ғалым 1899 жылы С.Рыбаковтың, 1928 жылы Е.Гиппиустың Самарқанд облысының Кирк-кишлак селосында 57 жасар жырау (сказитель) Дустьяр-бахшыны жазып алғандығын айтады. Бұл күйлер фонограф валиктеріне жазылып алынған [7].

Профессор Р.Абдуллаев өзбек кобузын Қорқыттың есімімен байланыстырып, бақсы-балгерлердің құралы болғандығын айтады. Ол, өзбек кобузын соңғы рет 1979 жылы Сурхандария жерінде кездестіреді. Навои атындағы Өзбекстан ұлттық кітапханасында сақталған «Түркістан альбомының» ішінде кобызшылардың бірнеше суреттері берілген. Суреттердің бірінде өзбек халқының бірнеше музыкалық аспаптарының ішінде кобуз аспабы бар (2 сурет). Суреттер «каузчи» деп аталған. Суреттен дутар, най, карнай, дойра (қазақ халқының дабыл аспабына ұқсас) және кобыз аспабы көрсетілген. Дәл осы аспапты Түркістан альбомның ішіндегі тағы да бір суретте ақсақалдың қолынан көруге болады (1 сурет) [6]. Көрсетілген суреттердегі аспаптың өзіндік ерекшелігін айқындау үшін оны Орталық Азияда кездесетін қазақ, қырғыз, қарақалпақ халықтарының аспаптарымен салыстырып көрелік.

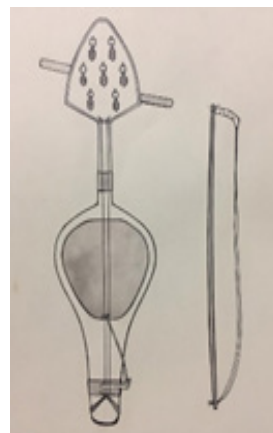
Аспаптың басы. Қазақ халқында кобыздардың басы әртүрлі болады. Күмбез тәріздес, үш бұрыш, төрт бұрыш және т.б. кездеседі.

Сурет 1. Каузчи
Түркістан альбомы
(1871-1872)

Сурет 2. Каузчи
Түркістан альбомы
(1871-1872)

Сурет 3. Өзбек кобузы
Абзал Сейдін (2020)

Қырғыз қыл-қыяқтарының басы дөңгеленген немес ұзынша, жіңішкелеу келеді. Қырғыздарда күмбез басты қыл-қыяқтар кездеспейді. Қарақалпақ халқының қобыздарының басы көбінесе күмбез тәріздес және үшбұрыш. Өзбек қобзының басы күмбез тәріздес (басқа түрлері де болуы мүмкін).

Қобыз басына ілінетін салпыншақтар. Қазақ қобыздарының басына темір салпыншақтыр, теңгешелер көбінесе бақсылардың қобыздарына ілінген. Бақсылар өздерінің рәсімдерінде дыбыс күшін күшейту мақсатында аспаптарға темір салпыншақтарды ілген. Қырғыз қылқыяғына темір салпыншақтар ілінбейді. Аспап бақсылық рәсімдерінде қолданылмаған. Қарақалпақ қобыздарына темір салпыншақтар ілінбейді. Себебі аспап тек жыр сүйемелдеу мақсатында қолданылған. Суреттегі өзбек қобзының басына темір салпыншақтар ілінген. Бұл бақсылықтың жұрнақтары деуге болады. Ғалым Р.Абдуллаевтың өзбек қобзы бақсылардың құралы болған деген пікірі ойымызды дәлелдей түспек.

Аспап мойны, темір құрсау. Қазақ халқында әсіресе XIX, XX ғғ. жататын қобыздардың мойындарында темір құрсау көп кездеседі. Бірақ аспаптардың мойындары бөлек жасалып, сол темір құрсаулармен бекітілген, алынбайды.

Қырғыз қылқыяқтары мойнымен бірге ағаштан тұтас шабылады, мойындарында темір құрсаулар кездеспейді. Қарақалпақ қобзының мойны алынып салынбалы. Жырау қобзын тартып болған соң аспапты жинап, екіге бүктеп қоржынға салып алатын болған. Бұл аспапты әрі-бері тасымалдауда, көшіп-қонып жүргенде өте ыңғайлы. Өзбек қобзының мойнында темір құрсау көрінеді. Әдетте темір құрсаулар мойны алынып салынбалы аспаптарда немесе екі түрлі ағаштардан құралып жасалған аспаптарда болады. кейде қобызды ағаштан тұтас шауып жасауға ағаштың жетіспеушілігіне байланысты екі ағаштан құрап жасайды.

Шанақ. Қазақ халқының ұлттық саз аспаптарын жасаушы шебер Алмас Мұстафаның айтуынша суреттегі қобыздың шанағының шеті терімен қапталған. Оның пікірінше тері қапталмаған аспаптарда ағаштың қыры байқалады. Ал мына аспаптың қобзының шеті жұмырланған. Әдетте қапталған тері жұмыр көрінеді. Қырғыз, қарақалпақ қобыздарының шанақтары терімен қапталмаған.

Тиек. Қазақ қобыздарында әр түрлі тиектер кездеседі, ағаштан жасалады. Қырғыз қылқыяқтарының тиектері өте биік болады, ағаштан жасалады. Қарақалпақ қобыздарының тиектері өте аласа болады, суқабақтан жасалады. Өзбек қобзының тиегі биік және ағаштан жасалады.

Тиекке байланған жіп. Қазақ қобыздары мен қырғыз қылқықтарының тиектеріне жіп байланбайды. Қарақалпақ қобыздарының тиектеріне жіп байланады. Өзбек қобызының тиегіне жіп байланған. Әдетте мойны алынып-салынбалы аспаптардың тиегі жоғалып кетпес үшін жіппен бекітіп, бір ұшын белағашқа, немесе қобы ішіндегі тері тілшегіне байлап қояды (қазіргі таңда қарақалпақ қобызшыларында сақталған).

Біз өзбек қобызының құрылымдық ерекшеліктерін Орталық Азия жерін мекендейтін түркі қалықтарының аспаптарымен салыстырып көрдік. Ендігі кезекте өзбек қобызында тартылған күйлер жайында сөз қозғап, аталған аспаптың орындаушылық ерекшеліктеріне назар аударалық.

Өзбек қобызында орындалған бірнеше күйлердің атаулары мен ноталары жарыққа шыққан. Н.Мироновтың «Музыка узбеков» атты кітабында қобызшы Дустьяр-бахшы Худаяровтың орындауында «*Ботыр күй*» («Богатырская»), «*Чупони*» («Пастушеская»), «*Ярадоргаз*» («Қаз»), «*Най чалши*» («Сыбызғыға еліктеу») сияқты күйлердің атаулары берілген. Ғалым аталған күйлердің ішінде «Ботыр күй» туралы былай дейді: «Одним из лучших исполнителей на каузе считается в настоящее время – Дустьяр-Худояров из кишлака Урай, Бумонгурского района, Самаркандской области. Игре на каузе, который, между прочим, Худояров сделал собственно ручно, он обучился у некоего Суяр бахшы лет 30 назад. В репертуаре Достьяр-Худоярова для кауза встречаются вещи чрезвычайно ценные по своему музыкальному содержанию. Таковы например, мелодии: «Ботыр кюи», песня очень древнего происхождения, сочиненная Ота-Куркутом» деп жазады [9]. Ғалым Ф.Кароматовтың еңбегінде жоғарыда аталған «Ботир кюи» (Батыр күй) күйінің ноталық үлгісі берілген.

Қорқыт түркі халықтары ортақ тарихи тұлға, қазақ халқында екі қыл ішекті, ысқышты қобыз аспабын ойлап табушы, жырау. Өзірбайжан халқында Қорқыт *гопуз* (домбыра текті, шерпелі аспап) аспабын

ойлап тапқан болып есептеледі. Сонымен қатар Қарақалпақтар да қобыз аспабының пайда болуын осы Қорқыттың есемімін байланыстырады. Бірақ аталған елдердің ішінде Қорқыт күйлері тек қазақ халқында ғана сақталған. Қазіргі таңда қазақтарда Қорқытпен байланысты жиырма беске жуық күйлер белгілі және көбісі қобыз аспабының репертуарына еніп, концерттік сахналарда орындалады.

Өзге түркі халықтарының ішінде Қорқыт есімімен байланысты күйлер кездеспеген. Қорқыт күйінің өзбек музыка мәдениетінен табылуы үлкен жаңалық. Оның үстіне, қобызбен күй тарту өнері Орталық Азия түркі халықтарының ішінде қазақтар мен қырғыздарда (қыяқ) ғана сақталып, кең етек жайған. Қарақалпақ жыраулары эпикалық жырларды қобызбен сүйемелдеумен қатар күй сияқты қысқа намаларды орындаған.

Қорқыттың «*Батыр күйінің*» орындаушылық-техникалық ерекшеліктерін айқындау мақсатында күйге орындаушылық талдау жасалды. Нәтижесінде бұл күйдің қазақ, қырғыз күй тарту әдістеріне ұқсамайтындығы анықталды. Күй кварта бұрауында орындалады. Күйді қазақ қобызының ішек басу әдісі – тырнақпен басып тарту мүмкін болмады. Себебі күйде қазақтың қобыз күйлеріне тән емес қос дыбыстар (интервалдар) жиі кездеседі. Қырғыз қыяғының ішек басу әдісімен (қармап басу – ішекті саусақтың ұшымен орап ішке қарай тартып басу) тартқанда күйдегі қос дыбыстар алынбады. Бұл күйдің орындалу әдісі қарақалпақ қобызын тарту әдісіне жақын болып шықты. Қарақалпақ қобызының ішегін саусақтың көпшігімен (саусақ ұшындағы жұмсақ етті жер), үстінен басып тартады. Төменгі ішек жоғарғы ішекпен бірге, жоғарғы ішек кейде жеке де басылады. Бірақ, қарақалпақ намаларына қарағанда «Батыр күйдің» диапазоны кең. Егер қарақалпақ намаларының дыбыс ауқымы бір октаваны құрайтын болса, Батыр күйдікі дециманы құрайды. Аталған күйде түркі халықтарына ортақ бурдонды дыбыс бояуын байқауға болады. Бұл Орталық Азия халықтарының музыка

мәдениетіндегі музыкалық аспаптардың түркі-моңғол халықтарына тән көмеймен ән айту түрімен байланысын көрсетеді [12; 13]. Ғалым Кароматовтың айтуынша бұл күйдің сазды-интонациялық бояуы әдеттегі кең тараған өзбек музыкасынан өзгеше. Бұл күй өзбекстан жерінде көшпелі өмір салтын ұстанып келген өзбек халқының домбыра күйлерінің саздарына жақын.

Өзбек қобызының тағы бір күйі «*Най чалыш*» деп аталады. Қазақшаға аударғанда «Найға еліктеу» (*най* – өзбек халқының үрлемелі аспабы). Қазақ қобызының репертуарында Қостанай облысы, Аманкелді ауданында дүниеге келген қобызшы Қазыбек Әбенұлының (1914-1995) өз орындауында «*Сыбызғы*» атты күйі жеткен. Бұл күй де сыбызғы күйіне еліктеуден шыққан. Күйде сыбызғы нақыштары, иірімдері анық көрсетілген. Күйдің орындаушылық-техникалық мүмкіндіктері жетілген. «Най чалыш» күйі осы «Сыбызғы» күйінің табиғатына жақын. Қобыздың дыбыс шығару мүмкіндігі кең. Аспапта орындалатын обертоңды дыбыстар үрлемелі аспаптарды, әсіресе сыбызғы аспабының дыбысын жақсы салады. Жалпы қобыз аспабының дыбыс бояуы төменгі регистрде – қоңыр, жұмсақ шығады. Ал, жоғарғы жағында ашық, жарқын, әрі сыбызғы дыбысына ұқсас келеді [10, Б.38]. Жоғарыда аталған күйледің интонациялық, мелодиялық құрылымын кең тараған өзбек халқының аспаптық музыкасынан өзгешелігін ғалым Ф.Кароматов айтады. Сонымен қатар бұл

күйлердің сарыны осы уақытқа дейін көшпелі өмір салтын ұстанып келген көшпелі өзбектердің домбыра күйлерінің сарындарына жақын дейді.

Аталған аспаптың құрылымдық ерекшеліктерін қазақ, қырғыз, қарақалпақ халықтарында кездесетін қобыз тектес аспаптармен салыстырмалы түрде зерттеу нәтижелері де өзбек қобызының аталған халықтардың аспаптарынан ерекшеленетінін көрсетті. Өзбек қобыз күйлеріне жасалған орындаушылық талдаудың негізінде аталған аспаптың ішек басу әдісі – саусақтың көпшігімен, ішектің үстінен басу екендігі анықталды (сол қол техникасының басқа да түрлерінің болуы әбден мүмкін).

Қобыз – түркі халықтарына ортақ мұра. Қазіргі жахандану заманында ұмытылған ұлттық мұраларды қайта тірілту тенденциясы бой алуда. Қазақ халқының музыка мәдениетінде жетіген, сазсырнай, сыбызғы және т.б. ұмыт болған музыкалық аспаптарының қайта жаңғырғаны белгілі. Сол сияқты Башқұрттар қолданыстан шығып кеткен қобыз оқу бағдарламасына енгізу арқылы қайта жандандырды. Қазіргі таңда Татарстан тарапынан да қобыз аспабын қайта тірілту мәселелері қолға алынуда. Мақалада жазылған ойлар өзбек қобызының Орталық Азия түркі халықтарының ішіндегі қобыз тектес аспаптардан өзіндік ерекшелігі мен мәдениеттегі орынын тануға мүмкіндік беріп, өзбек қобызының қайта тірілуіне өз септігін тигізеді деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдеби қайнар көздер тізімі

- [1] Бабыр. Бабырнама. – Ташкент, 1950. – 417 б.
- [2] Беляев В. Музыкальные инструменты Узбекистана. – М.: Музыкальное изд-во, 1933. – 132 с. – 53 б.
- [3] Вамбери А. Путешествие по Средней Азии. – Спб., 1865. – 171-172.
- [4] Вызго Т. Музыкальные инструменты Средней Азии – Москва: Музыка, 1980.
- [5] Костенко Л.Ф. Путешествие в Бухару русской миссии в 1871 году. – Спб., 1871.
- [6] Фон-Кауфмана К.П. Туркестенский альбом», II. 1872, табл.87. ГПБ.
- [7] Кароматов Ф. Узбекская инструментальная музыка. – Ташкент: ИЛИ им. Гафура Гуляма, – 1972. – 107б.
- [8] Лутфуллаев А. История исполнительства на узбекских народных музыкальных инструментах: Учебное пособие для высших образ. учреждений. – Ташкент, 2009. – 25б.
- [9] Миронов Н. Музыка узбеков. – Самарканд: Узб. гос.изд-во, 1929. – С.18.
- [10] Утегалиева С. Хордофоны Центральной Азии. – Алматы: Казакпарат, 2006 – 120с. ISBN 9965-654-22-0. – 38 б.

- [11] Эйхгорн А. Музыкальная фольклористика Узбекистана /Под ред. В. М. Беляева – Ташкент, 1963
- [12] Utegalieva S., Alsaitova R., Mykyshev T., Medeybek M., Ongarbayeva S. About Two Types Of Universalism In The Musical Instruments Of The Kazakhs. Opción, Año 35, No. 88 (2019): 567-583 ISSN 1012-1587 /ISSNe: 2477-9385 Recibido: 06-01-2019 Aceptado: 28-03-2019
- [13] Утегалиева С.М., Алсаитова Р.К. О двух типах универсализма в музыкальном инструментарии казахов /Педагогика және психология. – 2019. – №3 (40) – С.128-136.
- [14] Джаббаров И. Древний Хорезм – страна высокой культуры и уникальной духовности (Этно-исторические очерки). – Москва: ИЭА РАН, 2014. – 304 с.

References

- [1] Babyr. Babyrnama. – Tashkent, 1950. – 417 b.
- [2] Belyaev V. Muzykal'nye instrumenty Uzbekistana. – M.: Muzykal'noe izd-vo, 1933. – 132 s. – 53 b.
- [3] Vamberi A. Puteshestvie po Srednej Azii. – Spb., 1865. – 171-172.
- [4] Vyzgo T. Muzykal'nye instrumenty Srednej Azii – Moskva: Muzyka, 1980.
- [5] Kostenko L.F. Puteshestvie v Buharu russkoj missi v 1871 godu. – Spb., 1871.
- [6] Fon-Kaufmana K.P. Turkestenskij al'bom», II. 1872, tabl.87. GPB.
- [7] Karomatov F. Uzbekskaya instrumental'naya muzyka. – Tashkent: ILI im. Gafura Gulyama, – 1972. – 107b.
- [8] Lutfullaev A. Istoriya ispolnitel'stva na uzbekskih narodnyh muzykal'nyh instrumentah: Uchebnoe posobie dlya vysshih obrazov.uchrezhdenij. – Tashkent, 2009. – 25b.
- [9] Mironov N. Muzyka uzbekov. – Samarkand: Uzb. gos.izd-vo, 1929. – S.18.
- [10] Utegalieva S. Hordofony Central'noj Azii. – Almaty: Kazakparat, 2006 – 120s. ISBN 9965-654-22-0. – 38 b.
- [11] Eijhgorн А. Музыкаль'naya fol'kloristika Uzbekistana /Pod red. V. M. Belyaeva – Tashkent, 1963
- [12] Utegalieva S., Alsaitova R., Mykyshev T., Medeybek M., Ongarbayeva S. About Two Types Of Universalism In The Musical Instruments Of The Kazakhs. Opción, Año 35, No. 88 (2019): 567-583 ISSN 1012-1587 /ISSNe: 2477-9385 Recibido: 06-01-2019 Aceptado: 28-03-2019
- [13] Utegalieva S.M., Alsaitova R.K. O dvuh tipah universalizma v muzykal'nom instrumentarii kazahov / Pedagogika zhane psihologiya. – 2019. – №3 (40) – S.128-136.
- [14] Dzhabbarov I. Drevnij Horezm – strana vysokoj kul'tury i unikal'noj duhovnosti (Etno-istoricheskie ocherki). – Moskva: IEA RAN, 2014. – 304 с.

Узбекский кобыз и исполняемые на нем кюи

М.С.Медеубек

*Казахская национальная консерватория имени Курмангазы
(Алматы, Казахстан)*

Аннотация

Данная статья посвящена смычковому хордофону с двумя волосяными струнами – кобузу Узбекского народа. Сохранилось немало исторических данных об этом инструменте, а также произведения для него. В настоящее время инструмент уже не используется в музыкальной практике.

В статье рассматриваются эргологические и исполнительские особенности данного инструмента. Автор обращается сравнительно-типологическому, сравнительно-историческому и системно-этнофоническому (И.Мациевский) методам.

Нами использованы этнографические материалы из собственного архива, собранные во время научной стажировки в Государственную консерваторию Узбекистана в 2017 году.

В работе обращаем внимание на репертуар узбекского кобуза. Нас интересуют две пьесы – «Ботир кюи» и «Най чалыш». Первый из них создан Коркутом. Опираясь на свои исполнительские возможности предприняты попытки выявить некоторые исполнительские особенности этих кюев.

Данная работа имеет предварительный характер и требует углубленного изучения.

Ключевые слова: кобыз; узбекский кобуз; Коркут; Батыр кюи; Най чалыш.

Uzbek kobuz and works performed on it

M.S.Medeubek

*Kazakh National Conservatory named after Kurmangazy
(Almaty, Kazakhstan)*

Abstract

This article is devoted to the bowed chordophone with two hair strings-the kobuz of the Uzbek people. There is a lot of historical data about this instrument, as well as performances for it. Currently, the instrument is no longer used in music practice.

The article touches upon the environmental and performance features of this instrument. The author addresses the comparative-typological, comparative-historical and system-etnophonic (J. Maciejewski) methods.

In this article, we pay attention to the repertoire of the Uzbek kobuz. We are interested in two plays – «Botir kui» and «Nai Chalysh». The first of them was created by Korkut. Based on individual performance capabilities, attempts have been made to identify some of the performance features of these kuis. This work is preliminary and requires in-depth study.

Key words: kobyz; uzbek kobuz; Korkyt; Botyr kui; Nai chalysh.

Редакцияға 27.02.2020 қабылданды